

Адвокатський іспит: підготовчий курс

Навч. посіб., 7-ме видання, доповн. і перероб.

З урахуванням змін у процесуальному законодавстві у 2019 році.

Навчальний посібник укладено відповідно до останніх змін у нормативно-правових актах.

Доопрацьований авторами з урахуванням Програми складення кваліфікаційного іспиту, нова редакція якого затверджена рішенням Ради адвокатів України від 26 лютого 2016 року № 68 і введена в дію з 1 червня 2016 року, а також змін, що відбулись у чинному законодавстві України.

Даний посібник, сьоме перероблене видання якого Ви тримаєте у руках, підготовлений авторами з урахуванням Програми складення кваліфікаційного іспиту, а також змін, що відбулись у законодавстві України з часу шостого видання посібника.

Посібник розрахований на осіб, які готуються до складання кваліфікаційного іспиту для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, буде корисний для студентів, що навчаються за напрямком підготовки «Право», і стане у нагоді всім, хто цікавиться правом.

АДВОКАТСЬКИЙ ІСПИТ *Підготовчий курс*

Навчальний посібник

*7-ме видання,
доповнене і перероблене*

Київ • Алерта • 2019

УДК 347.965(07)

A28

Авторський колектив:

Баулін О. В. – адвокат, к.ю.н., доцент, професор кафедри нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування Національної академії прокуратури України (Теми 6, 7);

Лебідь В.І. – адвокат, к.ю.н., доцент, керуючий Адвокатським бюро «Лебідь і партнери» (Теми 3, 9, 10, 12, 14, 15);

Матвеев П. С. – адвокат, д.ю.н., доцент, професор кафедри приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну (Тема 1 – у співавт. з Матвеевою С. П., тема 2 – у співавт. з Матвеевою С. П., тема 4 – у співавт. з Матвеевою С. П., тема 5 – у співавт. з Матвеевою С. П., тема 8 – у співавт. з Матвеевою С. П., тема 11 – у співавт. з Матвеевою С. П.);

Матвеева С. П. – адвокат, к.ю.н., доцент кафедри господарського, трудового права та цивільно-правових дисциплін Інституту права ім. князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом (Тема 1 – у співавт. з Матвеевим П. С., тема 2 – у співавт. з Матвеевим П. С., тема 4 – у співавт. з Матвеевим П. С., тема 5 – у співавт. з Матвеевим П. С., тема 8 – у співавт. з Матвеевим П. С., тема 11 – у співавт. з Матвеевим П. С.);

Пожидаєва М. А. – к.ю.н., доцент кафедри фінансового права навчально-наукового інституту «Юридичний інститут Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (Тема 13).

A28 Адвокатський іспит: підготовчий курс : Навч. посіб. / О.В. Баулін, В.І. Лебідь, П.С. Матвеев та ін. 7-ме вид., доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2019. 882 с.

ISBN 978-617-566-573-2

Даний посібник, сьоме перероблене видання якого Ви тримаєте у руках, підготовлений авторами з урахуванням Програми складення кваліфікаційного іспиту, а також змін, що відбулись у законодавстві України з часу шостого видання посібника.

Посібник розрахований на осіб, які готуються до складання кваліфікаційного іспиту для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, буде корисний для студентів, що навчаються за напрямком підготовки «Право», і стане у нагоді всім, хто цікавиться правом.

УДК 347.965(07)

ISBN 978-617-566-573-2

© Авторський колектив, 2019

© Видавництво «Алерта», 2019

Зміст

Тема 1. Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури, адвокатська діяльність

План.....	4
Нормативно-правова база.....	6
1.1. Походження та історичний шлях світової адвокатури. Адвокатура та судові оратори Стародавньої Греції та Риму. Друковані пам'ятки видатних адвокатів цих країн щодо адвокатської професії та ораторського мистецтва	6
1.2. Історія української адвокатури. Судове представництво в Київській Русі IX–XIII століттях та характерні риси цього представництва.....	7
1.3. Створення професійної адвокатури в Україні, виникнення поняття «адвокат». Пам'ятки права XIV–XVI століть. Вимоги до осіб, які виявили намір займатися адвокатською діяльністю у цей період.....	8
1.4. Судова реформа 1864 року в Росії. Де і коли в Україні були створені Ради присяжних повірених. Принципи організації та діяльності адвокатури у 1864–1917 роках. Повноваження Рад присяжних повірених. Найбільш відомі адвокати цього періоду	9
1.5. Адвокатура України 1917–1922 років. Організаційні форми адвокатської діяльності у цей період.....	10
1.6. Адвокатура України 1922–1931 роках. Керівні органи адвокатури та їх повноваження. Судова реформа 1922 року. Нормативні акти, що регулювали організацію та діяльність адвокатури України у цей період.....	11
1.7. Адвокатура України 1931–1939 років. Форми діяльності адвокатів, правове та фінансове становище об'єднань адвокатів, оплата праці адвокатів, організація контролю за діяльністю адвокатів та дисциплінарна відповідальність адвокатів у цей період	12
1.8. Нормативно-правові акти, які регулювали діяльність адвокатури 1939–1962 років. Правове становище колегій адвокатів та організація діяльності юридичних консультацій. Оплата праці, нормативне регулювання. Дисциплінарна відповідальність адвокатів та порядок оскарження дисциплінарних стягнень у цей період.....	13
1.9. Правове становище адвокатури України у період 1962–1980 років. Законодавчі та нормативні акти, що регулювали діяльність адвокатури у цей період. Керівні органи колегій адвокатів та їх повноваження. Прийом та виключення із колегій адвокатів у цей період.....	15
1.10. Адвокатура України 1980–1990 років. Нормативно-правові акти, що регулювали діяльність адвокатури у цей період. Створення спілки адвокатів України. Органи адвокатського самоврядування у цей період.....	16

1.11. Закон України «Про адвокатуру» 1991 року. Його підготовка, прийняття та введення в дію. Набуття статусу адвоката за цим Законом. Права та обов'язки адвоката, оплата праці та дисциплінарна відповідальність за Законом України «Про адвокатуру»	17
1.12. Завдання адвокатури згідно з Конституцією України. Нормативно-правові акти, що регулюють діяльність адвокатури у сучасний період. Положення про Раду адвокатів України. Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури, Правила адвокатської етики, Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України	20
1.13. Організаційні форми діяльності адвокатів за Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Правовий статус та реєстрація адвокатських об'єднань, адвокатських бюро та адвокатів, які займаються адвокатською діяльністю індивідуально	23
1.14. Види адвокатської діяльності. Особливості виконання доручень у кримінальних провадженнях та цивільних справах: прийняття доручення, встановлення розміру та порядку внесення гонорару, обрання правової позиції по справі та узгодження її з клієнтом, можливості та підстави припинення виконання доручення у справі, дострокове розірвання угоди на надання правової допомоги	24
1.15. Структура органів адвокатського самоврядування за Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»	26
1.16. Поняття адвокатської таємниці та гарантії адвокатської діяльності за Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Форми реагування адвокатом на дії осіб, що посягають на втручання чи розкриття адвокатської таємниці та порушують гарантії адвокатської діяльності	28
1.17. Система безоплатної правової допомоги громадянам в Україні. Роль адвокатури в ній. Первинна та вторинна безоплатна правова допомога. Порядок надання безоплатної вторинної правової допомоги в кримінальних провадженнях	29
1.18. Набуття права на заняття адвокатською діяльністю	31
1.19. Стажування, його мета та порядок проходження. Правовий статус стажиста адвоката. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю	32
1.20. Оплата праці адвоката та помічника адвоката. Системи оплати праці адвокатів. Основні та додаткові підстави оплати праці адвоката. Оплата праці адвоката при достроковому припиненні виконання угоди про надання правової допомоги	33

1.21. Дисциплінарна відповідальність адвоката. Правові підстави та види дисциплінарних стягнень. Умови та порядок порушення дисциплінарного провадження про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Порядок та строки оскарження рішень про накладення на адвокатів дисциплінарних стягнень. Підстави зупинення та припинення адвокатської діяльності	36
1.22. Акти Національної асоціації адвокатів: Положення про Раду адвокатів України, Порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України, Положення про ордер адвоката та порядок ведення реєстру ордерів, Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування.	38

Тема 2. Правила адвокатської етики

План.....	42
Нормативно-правова база.....	43
2.1. Основні принципи адвокатської етики. Дія Правил адвокатської етики за предметом, колом осіб та в часі	43
2.2. Незалежність і свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності. Обов'язки адвоката щодо дотримання цього принципу.....	46
2.3. Конфіденційність. Обов'язок адвоката зберігати адвокатську таємницю ..	47
2.4. Компетентність та добросовісність. Обов'язки адвоката з дотримання цього принципу.....	48
2.5. Повага до адвокатської професії. Обов'язки адвоката щодо дотримання цього принципу.....	49
2.6. Вимоги щодо рекламування діяльності адвокатів	50
2.7. Етичні засади відносини адвоката з клієнтами. Підстави для надання адвокатом правової допомоги. Форма та зміст договору. про надання правової допомоги.....	51
2.8. Особи, від яких адвокат може прийняти доручення на надання правової допомоги. Забезпечення підтвердження згоди клієнта на надання йому правової допомоги певним адвокатом	52
2.9. Інформування клієнта щодо правової позиції у справі та хід виконання доручення.....	52
2.10. Дотримання принципу законності на стадії прийняття та виконання доручення клієнта. Дотримання поваги до прав інших адвокатів на стадії прийняття доручення клієнта	53
2.11. Засади прийняття доручення клієнта декількома адвокатами, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням.....	54
2.12. Гонорар та оплата фактичних витатків, пов'язаних з виконанням доручення. Отримання невнесеного (недонесеного) гонорару	55
2.13. Одностороннє розірвання клієнтом договору про надання правової допомоги. Одностороннє розірвання адвокатом договору про надання правової допомоги. Розірвання договору про надання правової допомоги за взаємною згодою адвоката і клієнта. Обов'язки адвоката при розірванні договору.....	56

2.14. Етичні аспекти відносин адвоката з клієнтом – юридичною особою.....	58
2.15. Етичні аспекти здійснення захисту за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги або в разі залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії.....	59
2.16. Етичні аспекти відносин адвоката з судом та іншими учасниками судового провадження	60
2.17. Етичні аспекти відносин адвоката з органами досудового розслідування та адміністративної юрисдикції.....	61
2.18. Етичні аспекти взаємин між адвокатами	61
2.19. Дотримання норм адвокатської етики в громадській, науковій та публіцистичній діяльності адвоката	63
2.10. Адвокатське бюро, адвокатське об'єднання як суб'єкти відносин щодо забезпечення дотримання Правил адвокатської етики.....	63
2.21. Органи адвокатського самоврядування як суб'єкти відносин щодо забезпечення дотримання Правил адвокатської етики.....	64
2.22. Загальні засади застосування дисциплінарної відповідальності за порушення Правил адвокатської етики. Дисциплінарна відповідальність за несплату щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування.....	65

Тема 3. Конституційне законодавство

План.....	67
Нормативно-правова база.....	68
3.1. Конституція України щодо діяльності адвокатури. Механізми реалізації цих конституційних положень. Конституційне право на правову допомогу.....	69
3.2. Право громадян на працю. Правова допомога, яка може бути надана адвокатом з дотримання передбаченого Конституцією права на працю70	
3.3. Конституційні гарантії захисту честі, гідності та ділової репутації особи. Механізм правової допомоги, що може бути надана адвокатом із захисту цих прав.....	71
3.4. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної особі органами державної влади та місцевого самоврядування. Допомога адвоката у представництві громадян у цих справах.....	72
3.5. Форми звернення до Конституційного Суду України. Провадження в справах у Конституційному Суді України	74
3.6. Судова система згідно з Конституцією України. Основні засади судочинства. Правовідносини, на які поширюється юрисдикція судів.....	77
3.7. Право на житло згідно з Конституцією України. Надання адвокатом правової допомоги при захисті житлових прав	78
3.8. Конституційне право на оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових та службових осіб.....	79

3.9. Конституційні принципи статусу суддів. Умови призначення на посаду та підстави звільнення з посади суддів	80
3.10. Право на освіту та охорону здоров'я. Надання адвокатом правової допомоги при порушенні цих прав	83
3.11. Соціальні права громадян України. Правова допомога адвоката при порушенні соціальних прав громадян	84
3.12. Громадянство України. Набуття та втрата громадянства. Нормативно-правові акти, що регулюють вирішення цих питань	85
3.13. Державний устрій України. Формування парламенту, уряду, органів місцевого самоврядування. Президент України, умови обрання. Повноваження Президента України	87
3.14. Обов'язки громадян України. Правова допомога адвоката у випадках притягнення громадян до відповідальності за порушення конституційних обов'язків	89
3.15. Конституційні права людини і громадянина. Механізм реалізації цих прав. Захист прав людини і громадянина. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про посилення захисту прав та свобод людини і громадянина»	90
3.16. Випадки обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина. Порядок прийняття законів та набрання ними чинності	91
3.17. Акти Кабінету Міністрів України, їх прийняття та результати. Формування та повноваження Кабінету Міністрів України, його повноваження.....	92
3.18. Повноваження Прокуратури України відповідно до Конституції України, організація та порядок діяльності.....	94
3.19. Захист прав та свобод людини судом. Принцип недоторканості у конституційному праві. Право на правову допомогу. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя»	95
3.20. Політичні партії, громадські організації, професійні спілки. Утворення та діяльність політичних партій та громадських організацій, згідно з Конституцією України.....	96
3.21. Конституційні гарантії свободи вільного вираження поглядів, свободи совісті та мирних зібрань	98
3.22. Конституційні гарантії свободи пересування та політичних прав.....	99

Тема 4. Цивільне право

План.....	100
Нормативно-правова база.....	101
4.1. Загальні засади цивільних відносин (поняття, види та структура). Джерела цивільного права України. Дія актів цивільного законодавства у часі та просторі. Звичай. Аналогія права та аналогія закону... 103	
4.2. Підстави виникнення цивільних прав і обов'язків. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Право на захист цивільних прав та інтересів.....	109

4.3. Поняття фізичної особи. Цивільна правоздатність і дієздатність фізичної особи Опіка і піклування. Органи опіки та піклування. Правочини, які вчиняються з дозволу органу опіки та піклування	115
4.4. Поняття юридичної особи. Види і організаційно-правові форми юридичних осіб. Створення, реорганізація та ліквідація юридичної особи	119
4.5. Види об'єктів цивільних прав. Поняття речі та їх класифікація. Поняття цінного паперу Нематеріальні блага. Оборотоzdатність об'єктів цивільного права.....	125
4.6. Поняття та види правочинів. Принцип свободи договору. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину. Форма правочину. Нотаріальне посвідчення правочину.....	128
4.7. Недійсність правочину. Правові наслідки недійсності правочину. Момент недійсності правочину. Оспорюваний та нікчемний правочин. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними».....	130
4.8. Поняття і підстави представництва. Види представництва. Правочини, які може вчиняти представник. Довіреність	133
4.9. Поняття строку та терміну. Визначення та обчислення строків. Поняття позовної давності. Загальна та спеціальна позовна давність. Наслідки спливу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється	135
4.10. Поняття і види особистих немайнових прав. Спростування недостовірної інформації. Право на відшкодування майнової та моральної шкоди. Судовий захист особистих немайнових прав	138
4.11. Право на повагу до гідності та честі, недоторканності, ділової репутації. Відповідальність за порушення цих прав. Постанова Пленуму Верховного Суду України щодо застосування законодавства, що регулює захист цих прав	141
4.12. Поняття права власності. Зміст права власності. Форми права власності в Україні. Підстави набуття права власності. Набувальна давність. Постанова Пленуму Верховного Суду України щодо практики розгляду судами справ за позовами про захист права приватної власності	142
4.13. Підстави припинення права власності. Поняття і види права спільної власності. Здійснення права спільної сумісної і спільної часткової власності. Припинення права на частку у спільному майні	144
4.14. Право власності на землю. Самочинне будівництво. Припинення права власності на землю. Право власності на житло.....	148
4.15. Захист права власності. Види речових прав на чуже майно. Захист речових прав на чуже майно. Встановлення та зміст сервітуту. Припинення сервітуту	152

4.16. Поняття права інтелектуальної власності. Суб'єкти і об'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності.....	156
4.17. Поняття зобов'язання та підстави його виникнення. Сторони у зобов'язанні. Заміна сторони у зобов'язанні. Загальні умови виконання зобов'язання. Підстави припинення зобов'язання	159
4.18. Види забезпечення виконання зобов'язання. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання. Загальні умови забезпечення виконання зобов'язань. Правові наслідки порушення зобов'язань.....	162
4.19. Поняття та види договору. Свобода договору. Зміст договору. Істотні умови договору. Порядок розірвання або зміни договору. Праві наслідки розірвання або зміни договору.....	165
4.20. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду. Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду. Способи відшкодування майнової шкоди. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Постанова Пленуму Верховного Суду України з цих питань	168
4.21. Поняття спадкування Види спадкування. Склад спадщини. Спадкування за заповітом. Тлумачення заповіту. Виконання заповіту. Недійсність заповіту. Спадковий договір. Постанова Пленуму Верховного Суду України щодо практики розгляду судами справ про спадкування	171
4.22. Спадкування за законом. Черговість спадкування за законом. Прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини. Право на відмову від прийняття спадщини. Охорона спадкового майна. Оформлення права на спадщину	175

Тема 5. Цивільно-процесуальне право

План.....	178
Нормативно-правова база.....	179
5.1. Дія цивільного процесуального закону у часі, просторі та за колом осіб. Межі судового розгляду.....	180
5.2. Принципи цивільного процесуального права	182
5.3. Підвідомчість та підсудність цивільних справ. Види підвідомчості і підсудності.....	183
5.4. Докази та засоби доказування. Обов'язковість доказування. Строки подання доказів у цивільному процесі. Оцінка доказів. Робота адвоката щодо забезпечення доказами позовних вимог	186
5.5. Забезпечення позову і забезпечення доказів. Діяльність адвоката з цих питань.....	187
5.6. Заходи процесуального примусу. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу. Види заходів процесуально-го примусу.....	189

5.7. Судові витрати, їх види. Звільнення від судових витрат. Розподіл судових витрат між сторонами у цивільній справі	191
5.8. Процесуальні строки. Судові виклики і повідомлення	192
5.9. Сторони в цивільному процесі, їх права. Треті особи. Представники сторін і третіх осіб. Адвокат як представник у цивільному процесі ..	193
5.10. Пред'явлення позову. Зустрічний позов. Підготовка та подання позову. Надання правової допомоги стороні з цих питань адвокатом	196
5.11. Зміст і форма позовної заяви. Наслідки подання позовної заяви, що не відповідає вимогам закону. Підготовка адвоката до складання позовної заяви	199
5.12. Фіксування судового процесу. Журнал судового засідання. Порядок складання та оформлення протоколів про окремі процесуальні дії. Зауваження щодо технічного запису судового засідання, журналу судового засідання та їх розгляд	202
5.13. Рішення суду. Законність і обґрунтованість судових рішень у цивільних справах. Аналіз адвокатом рішення у цивільній справі. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судові рішення»	204
5.14. Справи окремого провадження. Порядок їх розгляду. Встановлення фактів, що мають юридичне значення. Підготовка і ведення адвокатом таких справ. Постанова Пленуму Верховного Суду України щодо практики про встановлення фактів, які мають юридичне значення ...	207
5.15. Наказне провадження. Заява про видачу та скасування судового наказу. Судова практика.....	210
5.16. Заочний розгляд справи. Заочне рішення. Скасування та оскарження заочного рішення.....	212
5.17. Право апеляційного оскарження судових рішень і ухвал. Строки оскарження. Форма і зміст апеляційної скарги. Пояснення на апеляційну скаргу. Методика складання апеляційної скарги. Порядок її подання. Постанова Пленуму Верховного Суду України з питань апеляційного оскарження судових рішень	213
5.18. Право касаційного оскарження рішень. Строки оскарження. Форма і зміст касаційної скарги. Методика складання касаційної скарги. Порядок її подання. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ в касаційному порядку»....	218
5.19. Подання додаткових документів. Пояснення адвоката в суді апеляційної і касаційної інстанцій, їх відмінність від промови адвоката в суді першої інстанції в цивільній справі	220
5.20. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Надання адвокатом правової допомоги в таких справах. Судова практика Верховного Суду України (навести приклади конкретних рішень Верховного Суду України, якими вирішено питання неоднакового застосування судом (судами) касаційних інстанцій одних і тих самих норм матеріального права)	221

5.21. Виконання судових рішень. Надання адвокатом юридичної допомоги сторонам на цій стадії	223
5.22. Зупинення та закриття провадження у справі. Залишення заяви без розгляду. Надання адвокатом правової допомоги у таких ситуаціях.....	224

Тема 6. Кримінальне право

План.....	226
Нормативно-правова база:.....	228
6.1. Законодавство України про кримінальну відповідальність. Дія кримінального закону в часі, просторі та по колу осіб	229
6.2. Поняття злочину. Класифікація злочинів. Відмежування злочину від проступку та діянь, що не являють собою суспільної небезпеки. Закінчений та незакінчений злочин. Готування до злочину. Добровільна відмова при незакінченому злочині. Покарання при незакінченому злочині.....	230
6.3. Поняття вини та її форми. Поняття осудності та неосудності в кримінальному праві. Обмежена осудність Примусові заходи медичного характеру. Види примусових заходів медичного характеру. Продовження, зміна або припинення застосування заходів. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування»	233
6.4. Співучасть у злочині. Види співучасників. Відмежування співучасті від переховування або обіцяного неповідомлення про підготовлений або вчинюваний злочин. Кримінальна відповідальність співучасників. Добровільна відмова співучасників.....	239
6.5. Повторність, сукупність та рецидив злочинів.....	241
6.6. Необхідна оборона та крайня необхідність. Перевищення меж необхідної оборони. Уявна оборона. Захист у таких справах.....	242
6.7. Звільнення від кримінальної відповідальності та від відбування покарання	244
6.8. Поняття покарання. Види покарань. Основні та додаткові покарання. Призначення покарань за сукупністю злочинів та сукупністю вироків. Правила складання покарань. Зарахування строку попереднього ув'язнення. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання	247
6.9. Спеціальна конфіскація. Випадки застосування спеціальної конфіскації. Заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб: їх види; підстави для застосування та підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру	258
6.10. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх»	264

6.11. Злочини проти основ національної безпеки, їх кваліфікуючі ознаки	267
6.12. Умисне вбивство. Погроза вбивством. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи»	273
6.13. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи»	276
6.14. Злочини проти власності, їх кваліфікуючі ознаки та розмежування між ними. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності»	281
6.15. Злочини у сфері господарської діяльності, їх кваліфікуючі ознаки. Контрабанда. Фіктивне підприємництво. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Шахрайство з фінансовими ресурсами. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності»	286
6.16. Злочини проти громадської безпеки, їх кваліфікуючі ознаки. Терористичний акт, втягнення у вчинення терористичного акту. Фінансування тероризму. Бандитизм та його відмінність від злочинів проти власності, скоєних організованою злочинною групою. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями»	293
6.17. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Незаконне заволодіння транспортним засобом.....	299
6.18. Хуліганство та його відмінність від злочинів проти здоров'я людини. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хуліганство».....	301
6.19. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту чи незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та подібні дії, вчинені без мети збуту. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів	302
6.20. Поняття службової особи. Зловживання владою або службовим становищем. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. Службове підроблення. Декларування недостовірної інформації. Службова недбалість	305

- 6.21. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Незаконне збагачення. Підкуп. Провокація підкупу. Зловживання впливом. Особливості захисту в таких справах..... 310
- 6.22. Злочини проти правосуддя. Порушення права на захист. Невиконання судового рішення. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування. Втручання в діяльність захисника чи представника особи. Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги..... 314

Тема 7. Кримінальне процесуальне право

- План..... 317
- Нормативно-правова база:..... 319
- 7.1. Кримінальне процесуальне законодавство України та сфера його дії в просторі, часі та за колом осіб. Завдання кримінального провадження.....320
- 7.2. Загальні засади кримінального провадження. Верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, презумпція невинуватості, забезпечення права на захист, доступ до правосуддя: нормативно-правовий механізм забезпечення реалізації. Змагальність сторін як основоположна засада функціонування кримінального судочинства в Україні..... 332
- 7.3. Процесуальні гарантії діяльності адвоката в кримінальному провадженні ..336
- 7.4. Види адвокатської діяльності в кримінальному провадженні. Загальні правила участі захисника у кримінальному провадженні. Порядок залучення захисника та підтвердження його повноважень на участь у кримінальному провадженні. Випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. Відмова від захисника і його заміна.....339
- 7.5. Участь адвоката на стадії досудового розслідування, його права та обов'язки. Участь адвоката у слідчих (розшукових) діях. Суть, методика, значення та тактика участі адвоката в процесуальних діях на стадії досудового розслідування. 342
- 7.6. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії, види та підстави їх проведення..... 353
- 7.7. Клопотання адвоката на досудовому розслідуванні. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора на стадії досудового розслідування. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування 361
- 7.8. Поняття доказів, належність та допустимість при визнанні відомих доказів. Визнання доказів недопустимими. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Обов'язок доказування. Висновок експерта як джерело доказу у кримінальному провадженні. Права адвоката щодо збирання доказів. Оцінка доказів 366

7.9. Відводи. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні. Підстави для відводу прокурора, слідчого, захисника, представника, спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання. Заява про відвід та порядок вирішення питання про відвід. Наслідки відводу.....	373
7.10. Заходи забезпечення кримінального провадження, їх види, загальні правила застосування. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід. Загальні положення тимчасового доступу до речей і документів. Тимчасове вилучення майна. Арешт майна. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду	377
7.11. Запобіжні заходи, їх види, мета і підстави застосування. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Положення щодо порядку скасування і зміни запобіжного заходу. Порядок застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та продовження строку тримання під вартою. Строки та порядок подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді про застосування запобіжного заходу.....	392
7.12. Загальні положення закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи. Звільнення особи від кримінальної відповідальності.....	397
7.13. Відкриття матеріалів іншої сторони: порядок та методика здійснення. Правовий режим, методика ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Адвокатське дос'є (провадження).....	401
7.14. Загальні положення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження, їх особливості.....	406
7.15. Особливі порядки провадження щодо кримінальних проступків та в суді присяжних. Участь адвоката у таких формах кримінальних проваджень	412
7.16. Участь адвоката в підготовчому провадженні та судовому розгляді. Його права та обов'язки. Межі та процедура судового розгляду. Здійснення допиту під час судового розгляду. Судові дебати. Промова адвоката. Підготовка та методика її проголошення.....	419
7.17. Право на апеляційне оскарження. Підстави, порядок і строки апеляційного оскарження. Вимоги до апеляційної скарги. Методика складання адвокатом апеляційної скарги на судові рішення. Подання заперечень на апеляційну скаргу. Відмова від апеляційної скарги, зміна і доповнення апеляційної скарги під час апеляційного провадження. Участь адвоката в суді апеляційної інстанції.....	433
7.18. Право на касаційне оскарження. Підстави, порядок і строки касаційного оскарження судових рішень. Вимоги до касаційної скарги. Методика складання адвокатом касаційної скарги. Подання заперечень на касаційну скаргу. Відмова від касаційної скарги, зміна і доповнення касаційної скарги під час касаційного провадження. Межі перегляду судом касаційної інстанції.....	442

7.19. Перегляд судових рішень Верховним Судом України. Право на звернення та підстави такого перегляду. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України, строки та порядок її подання.....	446
7.20. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, строки та порядок її подання.....	449
7.21. Угоди про примирення та про визнання винуватості в кримінальному провадженні. Ініціювання та укладання угоди, вимоги до її змісту. Участь адвоката при укладенні угод. Наслідки укладання та затвердження угоди. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди.....	452
7.22. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: загальні засади, форми та обсяг. Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція).....	458

Тема 8. Господарське право

План.....	461
Нормативно-правова база.....	462
8.1. Поняття, зміст і загальні принципи господарської діяльності Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин. Обмеження в здійсненні господарської діяльності. Ліцензування, патентування та квотування господарської діяльності.....	465
8.2. Конкуренція у сфері господарювання. Природні монополії. Відповідальність за недобросовісну конкуренцію.....	468
8.3. Суб'єкти господарювання. Утворення та державна реєстрація суб'єкта господарювання. Установчі документи. Печатка. Припинення суб'єкта господарювання.....	469
8.4. Види та організаційно-правові форми підприємств. Організаційна структура підприємства. Кінцевий бенефіціарний власник (контролер) підприємства. Майно підприємств. Об'єднання підприємств. Державні та комунальні підприємства.....	470
8.5. Поняття і види господарських товариств. Порядок їх створення та державної реєстрації. Установчі документи. Статутний капітал та фонди господарського товариства. Припинення діяльності господарських товариств. Надання адвокатом правової допомоги з цих питань.....	473
8.6. Поняття підприємства колективної власності. Господарська діяльність кооперативів. Загальні умови створення виробничого кооперативу та припинення його діяльності. Членство у виробничому кооперативі.....	475
8.4. Приватні підприємства. Поняття іноземного підприємства та підприємства з іноземними інвестиціями. Фермерське господарство.....	476

8.8. Поняття об'єднання підприємств. Види та організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Вихід учасника з об'єднання. Припинення об'єднання підприємств. Асоційовані підприємства. Холдингові компанії.....	478
8.9. Громадянин як суб'єкт господарювання. Кредитні спілки. Особливості статусу благодійних та інших неприбуткових організацій у сфері господарювання	481
8.10. Правовий режим майна суб'єктів господарювання. Джерела його формування. Підстави виникнення майнових прав та обов'язків суб'єктів господарювання. Гарантії та захист їх майнових прав	483
8.11. Використання природних ресурсів у сфері господарювання. Особливості правового режиму використання природних ресурсів	485
8.12. Об'єкти прав інтелектуальної власності. Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності. Комерційна таємниця	486
8.13. Цінні папери, їх види, умови і порядок випуску. Державне регулювання ринку цінних паперів. Корпоративні права, їх зміст. Законодавство про корпоративні права держави	488
8.14. Господарські зобов'язання, їх види, підстави виникнення. Виконання та припинення господарських зобов'язань. Надання адвокатом правової допомоги суб'єктам господарювання	490
8.15. Загальний порядок укладання господарських договорів. Істотні умови господарського договору. Загальні засади відповідальності учасників господарських відносин. Галузі та види господарської діяльності. Спеціальний режим господарювання.....	491
8.16. Зовнішньоекономічна діяльність та її правове регулювання. Суб'єкти і види зовнішньоекономічної діяльності. Іноземні інвестори та види іноземних інвестицій. Правова допомога адвоката у цих сферах	493
8.17. Система господарських судів України, їх завдання та компетенція. Принципи господарського судочинства. Підвідомчість та підсудність справ господарським судам. Форми судового процесу. Міжнародний комерційний арбітраж.....	494
8.18. Основні положення досудового врегулювання господарського спору. Порядок пред'явлення претензій. Порядок і строки її розгляду. Повідомлення заявника про результати розгляду претензії. Досудове врегулювання спорів, що виникають у разі зміни та розірвання господарських договорів. Участь адвоката у таких справах.....	498
8.19. Право на звернення до господарського суду. Форма та зміст позовної заяви. Ціна позову. Подання зустрічного позову. Сторони і треті особи в господарському процесі, їх права та обов'язки. Представники сторін та третіх осіб у господарському суді. Судові витрати, їх склад та розподіл	500

8.20. Поняття та види доказів у господарському процесі. Належність та допустимість доказів. Обов'язок доказування і подання доказів. Участь адвоката на цій стадії. Підстави звільнення від доказування	503
8.21. Вирішення господарських спорів у судах першої інстанції. Участь адвоката під час судового розгляду. Виконання рішень господарського суду. Наказ господарського суду і пред'явлення його до виконання.	506
8.22. Оскарження рішень та ухвал господарських судів в апеляційному та касаційному порядку. Строки, порядок, наслідки такого оскарження. Перегляд судових рішень Верховним судом України та за новоявленими обставинами. Участь адвоката на цих стадіях господарського процесу.....	508

Тема 9. Законодавство про працю

План.....	511
Нормативно-правова база.....	512
9.1. Конституційне право на працю. Основні трудові права працівника.....	513
9.2. Законодавство про працю. Співвідношення міжнародних угод про працю і законодавства України.....	514
9.3. Колективний договір: сфера укладення, сторони, зміст, строк чинності та порядок укладення. Контроль за виконанням колективного договору. Спори, які виникають під час його укладення та виконання. Правова допомога, яку може надати адвокат у розв'язанні таких спорів	515
9.4. Трудовий договір: строки та порядок його укладення. Трудовий контракт. Гарантії при укладенні, зміні та припиненні трудового договору. Трудові спори, що впливають з трудових договорів. Надання адвокатом правової допомоги в таких справах.....	517
9.5. Підстави припинення трудового договору. Підстави і порядок розірвання трудового договору. Трудові спори з цих питань. Правова допомога адвоката в таких справах.....	519
9.6. Порядок звільнення працівників. Пільги та компенсації звільненим працівникам. Правова допомога адвоката	521
9.7. Робочий час та час на відпочинок. Види робочого часу, облік робочого часу. Компенсація за роботу у вихідні та святкові дні. Правова допомога адвоката у випадках виникнення спорів з цих питань	523
9.8. Право на відпустку. Види і тривалість відпусток, порядок і умови їх надання. Участь адвоката у справах, що виникають при порушенні прав, пов'язаних з відпусткою.....	524
9.9. Оплата праці, її правове регулювання. Система оплати праці. Строки, періодичність і місце виплати заробітної плати. Відповідальність за затримку розрахунку під час звільнення. Правова допомога адвоката при вирішенні спорів із цих питань	525

9.10. Загальні підстави і умови матеріальної відповідальності працівників, межі такої відповідальності. Порядок покриття шкоди, заподіяної працівником та визначення її розміру. Надання адвокатом правової допомоги в таких справах	528
9.11. Трудова дисципліна. Правила внутрішнього трудового розпорядку. Стягнення за порушення трудової дисципліни, строки і порядок їх застосування та зняття. Правова допомога адвоката у таких справах	530
9.12. Правове регулювання праці жінок і молоді. Гарантії під час прийому на роботу та звільнення цих категорій працівників. Надання адвокатом правової допомоги при порушенні прав цих працівників	532
9.13. Індивідуальні трудові спори та органи, які їх розглядають. Позасудовий порядок і строки розгляду трудових спорів. Оскарження рішення комісії по трудовим спорам. Правова допомога адвоката.....	533
9.14. Розгляд трудових спорів у судах. Строки звернення до суду. Зміст і форма позовної заяви. Здійснення адвокатом представництва в суді..	535
9.15. Охорона праці та її правове регулювання. Відшкодування шкоди в разі ушкодження здоров'я працівника. Правова допомога адвоката в цих справах	537
9.16. Правові засади соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинило втрату працездатності. Правова допомога адвоката при роз'ясненні таких спорів.....	539
9.17. Права неповнолітніх у трудових правовідносинах. Особливості застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років. Трудові спори з участю неповнолітніх. Правова допомога адвоката у випадках порушення трудових прав неповнолітніх.	540
9.18. Гарантії та компенсації у трудових правовідносинах. Спори, що можуть виникати з цих питань. Правова допомога адвоката при розв'язанні таких спорів.....	542
9.19. Відраджень і його правове регулювання. Компенсація у зв'язку зі службовими відрадженнями. Документи, що підтверджують витрати за відрадженням	543
9.20. Правове регулювання прав та гарантій діяльності професійних спілок. Їх участь у захисті прав і представленні інтересів працівників при виникненні трудових спорів.	544
9.21. Правове регулювання та особливості умов праці учасників бойових дій, ветеранам війни та осіб, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Правова допомога адвоката у випадку порушення трудових прав даної категорії працівників.	546
9.22. Нагляд за дотриманням законодавства про працю. Органи, що здійснюють такий нагляд, їх компетенція. Відповідальність за порушення законодавства про працю. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» .	548

Тема 10. Житлове законодавство

План.....	551
Нормативно-правова база.....	552
10.1. Конституційне право на житло та допомога адвоката при вирішенні спорів, пов'язаних з питаннями житла	553
10.2. Житлові приміщення та житлові фонди. Органи управління житловим фондом. Форма участі громадян в управлінні житловим фондом	554
10.3. Реалізація права громадян України на житло. Порядок реалізації. Віковий ценз на придбання в особисту власність та отримання житла в наймання та оренду. Правова допомога адвоката.....	555
10.4. Підстави для визнання громадян, які потребують поліпшення житлових умов. Порядок обліку та надання жилих приміщень у будинках державної, комунальної і колективної власності. Правова допомога адвоката	556
10.5. Ордер на житлове приміщення і його правове значення. Підстави та порядок визнання ордера недійсним. Правові наслідки визнання ордера недійсним. Ведення таких справ адвокатом	559
10.6. Договір наймання та оренди жилого приміщення, предмет договору, форма та порядок його укладання. Використовування житлових приміщень у будинках державної, комунальної та колективної власності. Провадження адвокатом справ цієї категорії. Ведення адвокатом справ цієї категорії	561
10.7. Норма житлової площі при наданні громадянину житлового приміщення. Право на додаткову житлову площу окремих категорій громадян	563
10.8. Плата за користування житловим приміщенням і комунальними послугами. Житлові субсидії. Правова допомога адвоката	564
10.9. Зміна договору наймання житлового приміщення в будинках державної, комунальної та колективної власності. Ведення таких спорів адвокатом	566
10.10. Підстави розірвання договору наймання житлового приміщення. Правова допомога адвоката у вирішенні такого роду спорів	568
10.11. Порядок і підстави виселення із житлових приміщень. Спори, що виникають з таких питаннях. Надання адвокатом правової допомоги при розгляді даних спорів в суді.....	569
10.12. Виселення з наданням іншого жилого приміщення, виселення без надання іншого жилого приміщення, виселення у випадку визнання ордера недійсним. Правова допомога адвоката у таких справах	570
10.13. Обмін житлових приміщень. Примусовий обмін житлових приміщень. Надання адвокатом допомоги у таких справах.....	571
10.14. Бронювання житлового приміщення. Підстави та порядок оформлення бронювання. Ведення таких справ адвокатом.....	573

10.15. Визнання особи такою, що втратила право на використання житлового приміщення. Надання правової допомоги в справах цієї категорії	574
10.16. Приватизація державного житлового фонду. Поняття приватизації. Об'єкти приватизації. Порядок надання квартир (будинків) у власність громадянам. Правова допомога адвоката з цих питань.....	575
10.17. Користування службовими житловими приміщеннями. Порядок надання квартир та оплата за їх використання. Порядок зупинення користування службовим житловим приміщенням. Ведення таких справ адвокатом.....	576
10.18. Використання житлових приміщень у гуртожитках. Порядок надання в користування приміщень у гуртожитках. Оплата за проживання у гуртожитку. Надання адвокатом правової допомоги з цих питань	578
10.19. Правове положення житлово-будівельних кооперативів. Право громадян на вступ до ЖБК і отримання в ньому житлового приміщення. Права та обов'язки члена ЖБК та членів його сім'ї. Виселення з будинків ЖБК. Правова допомога адвоката в таких справах	579
10.20. Використання житлових приміщень у квартирах (будинках) приватного житлового фонду. Виселення членів сім'ї власника квартири (будинку). Правова допомога адвоката в цих справах	580
10.21. Практика застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадянина на житлове приміщення. Правова допомога адвоката в таких справах	581
10.22. Відповідальність за порушення житлового законодавства. Правова допомога адвоката в цих справах. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання, що виникли в практиці застосування судами Житлового кодексу України»	583

Тема 11. Сімейне право

План.....	584
Нормативно-правова база.....	585
11.1. Завдання Сімейного кодексу України.....	586
11.2. Загальні принципи регулювання сімейних відносин	587
11.3. Здійснення сімейних прав і виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів. Ведення адвокатом справ, що впливають із сімейних відносин.....	588
11.4. Шлюб, його укладення і розірвання. Права та обов'язки подружжя. Ведення справ, пов'язаних з розірванням шлюбу.....	589
11.5. Визнання шлюбу недійсним: підстави, порядок та правові наслідки. Спори, пов'язані з цими питаннями, юридична допомога адвоката	590
11.6. Особисті немайнові права і обов'язки подружжя. Пленум Верховного Суду України «Про практику застосування законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя».....	591

11.7. Право особистої власності подружжя. Спільна сумісна власність подружжя. Ведення адвокатом справ щодо поділу спільного майна подружжя	593
11.8. Права та обов'язки подружжя з утримання один одного Провадження адвокатом справ зі стягнення аліментів на утримання одного із подружжя	594
11.9. Шлюбний договір: його зміст, порядок укладення, правове значення, внесення змін в умовах договору, розірвання. Визнання шлюбного договору недійсним. Використання адвокатом шлюбного договору при розірванні шлюбу	596
11.10. Права та обов'язки матері, батька і дитини. Виявлення походження дитини	597
11.11. Ведення адвокатом справ, пов'язаних зі спорами про визнання батьківства чи про оспорювання батьківства	598
11.12. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Підстави позбавлення батьківських прав. Ведення адвокатом таких справ у суді	600
11.13. Майнові права батьків та дітей. Роздільне майно батьків та дітей. Право загальної сумісної власності батьків та дітей	601
11.14. Аліментні обов'язки батьків стосовно дітей. Порядок стягнення аліментів, розмір, участь батьків у додаткових витратах на дитину. Ведення адвокатом справ, які виникають із спорів про стягнення аліментів на неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних дітей	603
11.15. Усиновлення: поняття, порядок оформлення усиновлення. Особи, які можуть стати усиновителями, правові наслідки усиновлення. Усиновлення дітей громадян України іноземними громадянами. Правова допомога адвоката	604
11.16. Недійсність усиновлення. Відміна усиновлення. Правові наслідки цих дій	606
11.17. Опіка та піклування над дітьми. Діти, над якими встановлюється опіка та піклування. Порядок оформлення опіки та піклування. Правова допомога в таких справах	607
11.18. Патронат над дітьми	609
11.19. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Допомога адвокатів і вирішення спорів про участь діда, баби, прабаби та прадіда, братів та сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини	610
11.20. Обов'язки з утримання інших членів сім'ї та родичів. Розмір аліментів, що стягується з інших членів сім'ї та родичів, строки їх стягнення. Правова допомога	612
11.21. Застосування законів іноземних держав та міжнародних договорів в Україні	613
11.22. Допомога адвоката громадянам, які бажають змінити прізвище, ім'я та по батькові. Застосування Сімейного кодексу України до іноземців та осіб без громадянства	614

Тема 12. Законодавство про адміністративні правопорушення та адміністративне судочинство

План.....	618
Нормативно-правова база.....	620
12.1. Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність. Відмежування адміністративного правопорушення від кримінального злочину. Правова допомога в адміністративних справах.....	620
12.2. Адміністративне стягнення, його види. Накладення адміністративного стягнення. Строки накладення адміністративного стягнення.....	622
12.3. Адміністративна юрисдикція. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.....	624
12.4. Поняття провадження у справах про адміністративне правопорушення та його стадії.....	625
12.5. Протокол про адміністративне правопорушення. Робота адвоката з протоколом про адміністративне правопорушення при наданні правової допомоги	626
12.6. Адміністративне затримання. Органи, які правомочні його здійснювати. Строки затримання. Відмежування від адміністративного арешту та затримання і арешту за кримінальним процесуальним законодавством. Застосування примусу та вогнепальної зброї при затриманнях. Закон України «Про Національну поліцію». Ведення адвокатом справ, пов'язаних з адміністративним затриманням.....	627
12.7. Особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів уповноваженими органами	630
12.8. Розгляд справ про адміністративне правопорушення. Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративне правопорушення. Участь адвоката у таких справах	631
12.9. Постанова в справі про адміністративне правопорушення, її оскарження, роль у цьому адвоката. Судова практика.....	633
12.10. Виконання постанов про накладення адміністративних стягнень. Робота адвоката на цій стадії	636
12.11. Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення. Ведення адвокатом таких справ	637
12.12. Адміністративні правопорушення, що посягають на власність. Ознаки відмежування їх від злочинів проти власності. Ведення адвокатом таких справ	638
12.13. Адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації. Ведення адвокатом таких справ.....	639
12.14. Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку. Ведення адвокатом таких справ	641

12.15. Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління. Ведення адвокатом таких справ	642
12.16. Завдання адміністративного судочинства. Принципи адміністративного судочинства. Правова допомога у вирішенні справ в адміністративному суді.....	644
12.17. Система адміністративних судів України, їх компетенція щодо вирішення адміністративних справ. Підсудність адміністративних справ. Відводи. Судові виклики і повідомлення.....	645
12.18. Право на звернення до адміністративного суду. Форма та зміст позовної заяви. Сторони і треті особи в адміністративному процесі, їх права та обов'язки. Судові витрати. Фіксування адміністративного процесу.....	647
12.19. Учасники адміністративного процесу, їх права і обов'язки. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність. Процесуальне представництво	652
12.20. Докази в адміністративному процесі. Подання доказів. Обов'язок доказування. Підготовче провадження. Робота адвоката на цій стадії.....	654
12.21. Судовий розгляд адміністративної справи. Судові рішення, порядок і строки їх оскарження. Перегляд рішень за нововиявленими та винятковими обставинами. Виконання судових рішень в адміністративних справах. Судова практика	656
12.22. Апеляційне та касаційне оскарження судових рішень. Особливості провадження в окремих категоріях адміністративних справ: у справах щодо оскарження нормативно-правових актів; у справах щодо обмеження реалізації права на мирні зібрання.....	661
12.23. Особливості судового оскарження рішень, дій або бездіяльності Центральної виборчої комісії та виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій.....	667
12.24. Особливості звернення до суду із заявою про уточнення списку виборців	669
12.25. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, які порушують законодавство про вибори та референдум. Обчислення строків оскарження.....	670
12.26. Особливості провадження у справах щодо оскарження дій або бездіяльності кандидатів, їхніх довірених осіб, партії (блоку), місцевої організації партії, їхніх посадових осіб та уповноважених осіб, ініціативних груп референдуму, інших суб'єктів ініціювання референдуму, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу	671

12.27. Особливості провадження у справах, пов'язаних із виборами Президента України.....	672
12.28. Особливості судових рішень за наслідками розгляду справ, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, та їх оскарження.....	673
12.29. Особливості обчислення строків у справах, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, та наслідки їх порушення .	674
12.30. Особливості провадження у справах про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності.....	674
12.31. Право обирати і бути обраним. Межі втручання держави у це право (справа Суховецький проти України, Мельниченко проти України, Mathin and Clerfayt v. Belgium, Py v. France).....	675

Тема 13. Бюджетне, податкове та митне законодавство

План.....	679
Нормативно-правова база.....	680
13.1. Бюджетна система України, бюджетний устрій, бюджетний процес і його учасники. Бюджетні призначення.....	682
13.2. Бюджетна класифікація. Класифікація доходів бюджету. Правове регулювання доходів бюджетів усіх рівнів. Класифікація видатків та кредитування бюджету.....	687
13.3. Система оподаткування в Україні.....	691
13.4. Основні засади податкового законодавства України. Податковий кодекс України, його зміст і значення.....	694
13.5. Податок на прибуток підприємств. Надання правової допомоги при веденні таких справ.....	695
13.6. Податок на додану вартість, акцизний податок та інші непрямі податки. Правова допомога суб'єктам оподаткування при веденні таких справ....	702
13.7. Податок на доходи фізичних осіб. Неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Надання правової допомоги громадянам – платникам податків.....	711
13.8. Транспортний податок. Правова допомога при виникненні спору.....	715
13.9. Правове регулювання місцевих податків та зборів. Правова допомога в цих питаннях.....	717
13.10. Державне мито та судовий збір, їх нормативно-правове регулювання .	721
13.11. Оподаткування адвокатської діяльності. Нормативно-правове регулювання та вдосконалення законодавства України з цього питання.....	724
13.12. Відповідальність за порушення податкового законодавства. Ведення адвокатом таких справ.....	731
13.13. Оскарження рішень державних органів, які уповноважені застосовувати заходи відповідальності за порушення податкового законодавства. Надання адвокатом юридичної допомоги в таких категоріях справ.....	733

13.14. Законодавство України з питань державної митної справи та особливості його застосування. Митний кодекс України. Запобігання та протидія контрабанді. Правова допомога адвоката у справах про контрабанду.....	738
13.15. Порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення. Оскарження постанов про порушення митних правил. Правова допомога адвоката у таких справах.....	741
13.16. Поняття захисника згідно з нормами Митного кодексу. Мета і порядок адміністративного затримання у випадках порушення митних правил. Правова допомога адвоката у таких випадках.....	745
13.17. Відповідальність за порушення митного законодавства. Види стягнень за порушення митних правил. Компроміс у справі про порушення митних правил. Правова допомога адвоката у таких справах.....	748
13.18. Правове регулювання бухгалтерського обліку в Україні	751
13.19. Правове регулювання аудиторської діяльності. Загальні умови та підстави проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг. Випадки обов'язкового проведення аудиту. Використання аудиту в адвокатській діяльності	754
13.20. Законодавство про валютне регулювання і валютний контроль. Відповідальність за його порушення. Ведення адвокатом таких справ.....	759
13.21. Правове регулювання грошового обігу в Україні. Право грошової емісії. Правове становище Національного банку України.....	763
13.22. Правове становище органів державного казначейства і їх функції	766

Тема 14. Законодавство про довкілля (земельне, водне, про надра тощо)

План.....	770
Нормативно-правова база.....	771
14.1. Суб'єкти права власності на землю. Їх права, обов'язки. Захист права власності на землю	772
14.2. Право і види власності на землю. Спільна і сумісна власність на землю. Порядок і умови отримання землі у приватну власність	773
14.3. Позбавлення права власності на землю і на право користування землею. Порядок розгляду спорів	774
14.4. Органи, які розглядають земельні спори. Строки і порядок їх вирішення. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами земельного законодавства судами земельного законодавства про розгляд цивільних справ»	775
14.5. Плата за землю. Земельний податок. Застава земельних ділянок і земельні торги. Споры з цих питань і порядок вирішення	778
14.6. Приватизація землі. Споры з цих питань і порядок їх вирішення.....	780
14.7. Підстави припинення прав на землю та вилучення земельних ділянок. Розгляд спорів із цих питань.....	782

14.8. Відшкодування збитків у зв'язку з викупом та примусовим відчуженням земельних ділянок: порядок, розміри, умови, спори з приводу відшкодування збитків.....	783
14.9. Відповідальність за порушення ветеринарно-санітарних норм. Види цієї відповідальності. Органи, уповноважені розглядати справи про правопорушення у галузі ветеринарної медицини, порядок їх розгляду ...	785
14.10. Правове регулювання використання ядерної енергії і відповідальність за порушення у цій галузі	786
14.11. Правове регулювання захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання, відшкодування завданої шкоди	788
14.12. Правове регулювання використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду.....	789
14.13. Вирішення спорів у галузі охорони, захисту, використання та відтворення лісів.....	791
14.14. Відповідальність фізичних і юридичних осіб за шкоду заподіяну лісовому господарству, її компенсація та відшкодування.....	792
14.15. Водокористування: суб'єкти, види і порядок. Умови скидання зворотних вод у водні об'єкти. Відповідальність за порушення водного законодавства	794
14.16. Вирішення спорів з питань використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.....	796
14.17. Відповідальність за порушення водного законодавства.....	796
14.18. Правовий статус територій, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Юридичний захист громадян, що проживають на цій території, їхні пільги, гарантії	797
14.19. Правовий статус громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, інших ядерних аварій та випробувань, військових навчань із застосуванням ядерної зброї. Правова допомога цій категорії громадян	799
14.20. Правове регулювання використання надр в Україні. Надання надр у користування, права і обов'язки користувачів надр. Плата за користування надрами.....	801
14.21. Вирішення спорів з питань користування надрами і юридична допомога у таких справах. Відповідальність за порушення законодавства про надра.....	802
14.22. Правове регулювання використання водойм в Україні. Спори з цих питань.....	804

Тема 15. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

План.....	806
Нормативно-правова база.....	807
15.1. Роль і місце Конвенції в системі захисту прав та свобод людини в рамках української правової системи. Застосування Конвенції та практики ЄСПЛ в Україні.....	807

15.2. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини	809
15.3. Право на життя та обов'язок позитивних дій держави. Заборона смертної кари, питання екстрадиції та видачі правопорушників (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	812
15.4. Заборона катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	815
15.5. Заборона рабства та примусової праці (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	817
15.6. Право на свободу та особисту недоторканість. Свобода пересування (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	819
15.7. Право на справедливий судовий розгляд неупередженим судом (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	821
15.8. Заборона зворотної дії кримінального права (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	824
15.9. Право на повагу до приватного і сімейного життя (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	827
15.10. Свобода думки, совісті і віросповідання (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	829
15.11. Свобода вираження поглядів (рішення ЄСПЛ у конкретній справі) ...	831
15.12. Свобода мирних зібрань та об'єднань (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	833
15.13. Право на ефективний засіб захисту прав та свобод, гарантованих Конституцією (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	835
15.14. Поняття дискримінації та його розвиток у практиці Європейського суду з прав людини (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	837
15.15. Право власності у Європейській конвенції про захист прав і основоположних свобод (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	839
15.16. Принцип NON BIS IN IDEM (заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те ж саме діяння) (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	842
15.17. Право на оскарження в кримінальних справах. Відшкодування в разі незаконного засудження (рішення ЄСПЛ у конкретній справі).	844
15.18. Право на освіту. Право на вільні вибори (рішення ЄСПЛ у конкретній справі)	847
15.19. Порядок, умови та строки звернення до Європейського суду з прав людини. Критерій прийнятності скарг Європейським судом з прав людини та процедура їх розгляду	850
15.20. Індивідуальні та колективні заходи при встановленні порушення державою прав особи	852
15.21. Процедура дружнього врегулювання у справі, яка перебуває в провадженні Європейського суду з прав людини	853
15.22. Рішення Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання в Україні	855

Навчальне видання

*Баулін Олег Вячеславович,
Лебідь Валерій Іванович,
Матвєєв Петро Сергійович,
Матвєєва Станіслава Петрівна,
Пожидаєва Марія Анатоліївна*

АДВОКАТСЬКИЙ ІСПИТ

Підготовчий курс

Навчальний посібник

7-ме видання, доповнене і перероблене

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексеєв
Д. М. Алексеєв

Підписано до друку 21.08.2019. Формат 60x84^{1/16}.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 51,27.
Наклад 1000 прим. (1-й завод 1–500 прим.).

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223–15–25, 223–15–30.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: www.alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002

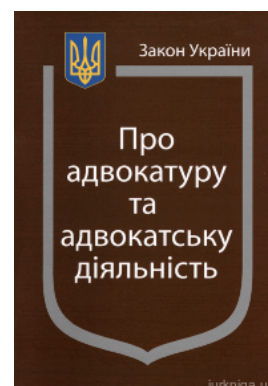
Книги, які можуть вас зацікавити

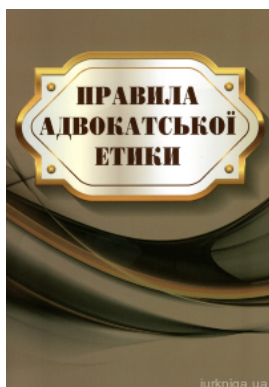
Адвокатський іспит:
зразки процесуальних
документів

Кримінальний
процесуальний кодекс
України

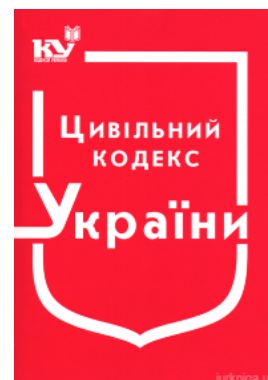
Закон України "Про
адвокатуру та
адвокатську
діяльність"

Правила адвокатської
етики

Цивільний
процесуальний кодекс
України

Цивільний Кодекс
України

Перейти до галузі права
Адвокатура

[Перейти на сайт →](#)